

PHÁT HUY GIÁ TRỊ HỆ THỐNG DI TÍCH LƯU NIỆM CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH TRONG CHIẾN LƯỢC PHÁT TRIỂN DU LỊCH VIỆT NAM

THS. NGUYỄN ANH MINH*

1. Theo số liệu của Bảo tàng Hồ Chí Minh (2009), cả nước có 685 di tích và điểm di tích liên quan đến Chủ tịch Hồ Chí Minh ở 32 tỉnh, thành phố¹. Hệ thống di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh với những giá trị to lớn về văn hoá, lịch sử, nhân văn đã góp phần quan trọng trong việc tuyên truyền, giới thiệu thân thế, sự nghiệp, tư tưởng, đạo đức Chủ tịch Hồ Chí Minh trong các tầng lớp nhân dân. Mỗi di tích là một trường học trực quan sinh động, một trong những thiết chế văn hoá đặc thù mang lại hiệu quả thiết thực trong các hoạt động kinh tế, văn hoá - xã hội, đặc biệt đối với sự phát triển du lịch Việt Nam.

Với sức lan tỏa của một nhân cách lớn, một con người vĩ đại, như một lễ tự nhiên, các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh trở thành những địa điểm du lịch hấp dẫn đối với khách trong nước và quốc tế. Những địa danh, như: Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch (Hà Nội), Khu di tích Kim Liên (Nghệ An), Pác Bó (Cao Bằng), Tân Trào (Tuyên Quang), ATK Định Hóa (Thái Nguyên), các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Huế, Trường Dục Thanh, Phan Thiết (Bình Thuận), Bến Nhà Rồng (TP. Hồ Chí Minh) từ lâu đã trở thành những điểm quan trọng không thể thiếu trên bản đồ du lịch Việt Nam. Mỗi năm, các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh đón được hơn 5 triệu lượt khách trong nước và quốc tế đến tham quan, ví dụ như: Khu di tích Kim Liên, đón hơn 1.5 triệu lượt khách/năm đến tham quan, hay Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch đón hơn 2 triệu khách tham quan, điều đó cho thấy, nhu cầu khách tham quan di tích lưu niệm về Chủ tịch Hồ Chí Minh là rất lớn. Đây chính là những lợi thế để phát triển du lịch.

Với những ý nghĩa và giá trị to lớn của hệ thống di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh đối với du lịch, Nhà nước ta luôn đặc biệt quan tâm và có những chính sách đầu tư bảo tồn và phát huy giá trị hệ thống di tích này. Nhờ đó, những di tích đặc biệt quan trọng, như: Khu di tích Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch, Khu di tích Kim Liên (Nghệ An), Pác Bó (Cao Bằng), Tân Trào (Tuyên Quang), ATK Định Hóa (Thái Nguyên),... đã và đang từng bước khẳng định vị trí và giá trị du lịch to lớn, tiền đề để hình thành và phát triển các điểm du lịch quan trọng có ý nghĩa quốc gia và địa phương.

2. Trên thực tế, công tác quản lý, phát triển du lịch gắn với việc khai thác, phát huy giá trị hệ thống di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh hiện nay vẫn còn những bất cập. Nhận thức chung trong công tác lập quy hoạch, đầu tư bảo tồn các điểm di tích ở một số nơi vẫn còn chưa được hiểu đúng cách, dẫn đến việc những giá trị đặc biệt của hệ thống di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh, với tư cách là tài nguyên du lịch nhân văn chưa được đánh giá đầy đủ, chưa kết hợp được các yếu tố du lịch tự nhiên và nhân văn khác để phát triển những sản phẩm du lịch đặc thù, phù hợp với giá trị của di tích và nhu cầu của khách tham quan, du lịch.

Ở một số địa phương có di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh, còn thiếu sự phối hợp đồng bộ và hợp lý giữa công tác bảo tồn và phát huy giá trị với hoạt động của các ngành kinh tế - xã hội khác, các dự án đầu tư tôn tạo, bảo tồn và phát huy thường được nghiên cứu, thực hiện độc lập với công tác quản lý phát triển dân cư, sản xuất, các dự án phát triển, quản lý đầu tư xây dựng trên địa bàn. Điều đó dẫn đến hiện tượng làm thay đổi cảnh quan môi trường khu vực có di tích, đó là

* Giám đốc Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam

**Bảng thống kê số lượng khách tham quan một số di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh
(từ 2010 - 2015)**

Tên di tích	Năm 2010	Năm 2011	Năm 2012	Năm 2013	Năm 2014	Năm 2015
Khu di tích Chủ tịch HCM tại Phủ Chủ tịch	2.200.323	2.116.044	2.382.141	2.313.980	2.248.857	2.361.270
Khu di tích Kim Liên (Nghệ An)	1.566.462	1.542.463	1.571.217	1.815.679	1.594.672	1.551.487
Khu di tích Pác Bó (Cao Bằng)	12.500	12.851	26.122	54.961	76.000	130.000
Khu di tích lịch sử Tân Trào	350.000	450.000	520.000	600.000	650.000	710.000
Khu di tích ATK Định Hóa	580.000	581.000	624.000	564.989	672.000	600.000

việc phá vỡ không gian văn hóa và giá trị nguyên gốc của các di tích lưu niệm về Chủ tịch Hồ Chí Minh, làm suy giảm tính hấp dẫn của tài nguyên du lịch đặc biệt quan trọng này.

Bên cạnh đó, do ảnh hưởng của những quan niệm - chỉ xem các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh là những địa danh thuần túy mang ý nghĩa chính trị, tính chất tưởng niệm, giáo dục mà quên mất những giá trị hấp dẫn khách du lịch của các di tích, những hiệu quả kinh tế mà di tích có thể mang lại. Như vậy, với việc nhìn nhận hệ thống di tích từ góc độ giáo dục chính trị cách mạng, chúng ta đã bỏ qua một trong những khía cạnh quan trọng đối với hoạt động du lịch, có thể là giá trị hấp dẫn du khách và những giá trị kinh tế mà các di tích lưu niệm chủ tịch Hồ Chí Minh đem lại, hay nói cách khác, hệ thống di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh là: "động lực thu hút khách du lịch". Một lượng lớn khách du lịch đến tham quan hàng năm sẽ thúc đẩy phát triển những nhu cầu về dịch vụ và các sản phẩm du lịch khác như các khu du lịch chuyên biệt, góp phần vào sự phát triển kinh tế, xã hội của các địa phương - nơi có các di tích lưu niệm về Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Mặt khác, do sự nghiên cứu chưa đầy đủ về nhu cầu và thị trường khách tham quan, dẫn đến hiện tượng một số điểm di tích thiếu cơ sở vật chất kỹ thuật, hạ tầng, dịch vụ du lịch cần thiết để đáp ứng nhu cầu của du khách...

3. Từ thực tiễn đặt ra, để nâng cao chất lượng và phát triển các sản phẩm du lịch đặc thù gắn với hệ thống di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh trong cả nước, cần phải tiến hành đồng bộ những định hướng và giải pháp trước mắt và lâu dài, để các di tích lưu niệm về Chủ tịch Hồ Chí Minh trở thành

những điểm du lịch hấp dẫn khách tham quan, du lịch trong nước và quốc tế. Để đạt được mục tiêu đó cần phải có những định hướng và những giải pháp khoa học như sau:

3.1. Trước hết, tiến hành đánh giá tổng thể về hệ thống di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh trên cả nước, trên cơ sở điều tra, bổ sung hồ sơ khoa học về di tích để đánh giá tài nguyên du lịch gắn với các di tích lưu niệm về Chủ tịch Hồ Chí Minh. Kết quả điều tra, đánh giá, phân loại tài nguyên du lịch đối với các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng là cơ sở để các cấp có thẩm quyền quyết định, phát triển thành khu du lịch, điểm, tuyến du lịch, bổ sung vào hệ thống tổ chức không gian du lịch quốc gia và địa phương. Ngoài các khu du lịch, điểm du lịch kể trên, tiếp tục bổ sung các điểm du lịch lịch sử - văn hoá gắn với di tích về Bác Hồ tại các địa phương khác, để du khách trong nước, quốc tế có thể tham quan du lịch. Đồng thời, việc đánh giá tổng thể về hệ thống di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng góp phần tăng cường biện pháp quản lý chặt chẽ những hoạt động du lịch và hoạt động kinh tế - xã hội khác có nguy cơ gây ảnh hưởng đến hệ tài nguyên môi trường du lịch, kịp thời khắc phục sự cố, tình trạng xuống cấp của các tài nguyên và môi trường du lịch tại các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh.

3.2. Nâng cao chất lượng các dự án bảo tồn, tôn tạo, các dự án quy hoạch phát triển du lịch, đầu tư phát triển các khu, điểm du lịch có liên quan đến các di tích về Chủ tịch Hồ Chí Minh. Trong những năm vừa qua, Đảng và Nhà nước rất quan tâm đến việc đầu tư cho các dự án bảo tồn và phát huy giá trị các di tích lưu niệm Hồ Chí Minh, như: Khu di tích Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch, Khu di tích Kim Liên

(Nghệ An), Pắc Bó (Cao Bằng), ATK Định Hoá (Thái Nguyên)... Đó là điều cần thiết nhằm bảo tồn lâu dài các di tích Hồ Chí Minh, song, trên thực tế, bên cạnh những di tích thực hiện tốt các dự án quy hoạch, bảo tồn, tôn tạo, còn có những di tích thực hiện chưa đúng các quy trình khoa học và nguyên tắc bảo tồn trong quá trình triển khai công tác trùng tu và tôn tạo, đã ít nhiều gây tổn hại tới các yếu tố gốc, làm thay đổi cảnh quan, môi trường, khu vực nơi có di tích, ảnh hưởng đến tính bền vững của di tích, làm suy giảm tính hấp dẫn của tài nguyên du lịch đặc biệt quan trọng này.

Vi vậy, để nâng cao chất lượng công tác quy hoạch và triển khai các dự án bảo tồn, tôn tạo, các dự án quy hoạch phát triển du lịch đối với các di tích lưu niệm về Chủ tịch Hồ Chí Minh, trước hết, cần phải nâng cao nhận thức của những nhà quản lý và những người thực hiện công tác quy hoạch, cần phải hiểu được những nguyên tắc bảo tồn di tích, cũng như nắm bắt được những yêu cầu và định hướng cho sự phát triển du lịch, có thể giải quyết hài hoà mối quan hệ giữa bảo tồn và phát triển. Bên cạnh đó, trong quá trình quy hoạch, thực hiện dự án, cần có sự phối hợp chặt chẽ giữa Trung ương và địa phương, các Bộ, ban, ngành. Việc quy hoạch bảo tồn, tôn tạo di tích, phải gắn với việc quản lý đầu tư xây dựng, phát triển các ngành kinh tế, cơ sở hạ tầng và các hoạt động kinh tế, xã hội trong khu vực di tích, xây dựng hướng quản lý, phát triển thống nhất và có hiệu quả, bảo đảm phát triển hợp lý và hài hoà giữa các hoạt động, nhằm mục tiêu bảo tồn các di tích, vừa kết hợp khai thác, phát huy tác dụng có hiệu quả, phục vụ phát triển du lịch địa phương và cả nước. Trong quá trình lập quy hoạch và triển khai các dự án bảo tồn và phát huy giá trị các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh, cần thiết phải có sự phối hợp chặt chẽ giữa nhà quản lý và các nhà khoa học, các nhà chuyên môn; cần lồng ghép các nội dung đầu tư bảo tồn, tôn tạo và phát huy tác dụng với nội dung phát triển du lịch nhằm bảo đảm mục tiêu bảo tồn, tôn tạo di sản văn hoá, vừa khai thác hiệu quả, hợp lý. Đối với các dự án quy hoạch đầu tư bảo tồn, tôn tạo đang được triển khai tại các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh, cần rà soát, điều chỉnh nội dung đầu tư phục vụ nhu cầu về du lịch như: cơ sở

vật chất kỹ thuật, hạ tầng thiết yếu, các sản phẩm dịch vụ du lịch đáp ứng yêu cầu của khách tham quan, nhưng phải bảo đảm nguyên tắc bảo tồn, gìn giữ di tích theo quy định pháp luật.

3.3. Nâng cao trình độ nguồn nhân lực tại các khu di tích lưu niệm về Hồ Chí Minh là một yêu cầu và nhiệm vụ quan trọng đối với công tác bảo tồn và phát huy tác dụng và phát triển du lịch.

Trong những năm qua, đội ngũ cán bộ tại các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh đã không ngừng được cải thiện cả về số lượng và chất lượng. Tuy nhiên, trên thực tế vẫn chưa đáp ứng được yêu cầu và nhiệm vụ đặt ra đối với sự phát triển, chất lượng cán bộ chưa đồng đều, trình độ chuyên môn, kỹ năng nghiệp vụ ở các di tích trong hệ thống còn khá chênh lệch, khả năng ngoại ngữ còn yếu và thiếu... Vì vậy, để xây dựng và nâng cao trình độ đội ngũ cán bộ có trình độ, năng lực thực sự để đáp ứng được nhiệm vụ, trước hết cần phải nâng cao chất lượng công tác tuyển dụng cán bộ, đồng thời, xây dựng kế hoạch đào tạo, bồi dưỡng gắn với việc quy hoạch cán bộ cho các điểm di tích.

Bên cạnh việc nâng cao trình độ chuyên môn cho các thuyết minh viên, hướng dẫn viên, cần chú trọng công tác giáo dục, bồi dưỡng đạo đức, nghiệp vụ, trình độ chính trị. Đây là nhiệm vụ rất cần thiết nhất là trong giai đoạn hiện nay. Bởi lẽ, đạo đức nghề nghiệp và bản lĩnh chính trị của các hướng dẫn viên và thuyết minh viên có vai trò quan trọng trong quá trình tiếp nhận và truyền tải thông tin đến khách tham quan, hình ảnh điểm đến có để lại ấn tượng tốt trong lòng du khách hay không, đều có sự tác động về mặt ý thức chính trị của thuyết minh viên và hướng dẫn viên, nhất là tại các di tích lưu niệm về Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Ngoài ra, cần chú trọng công tác đào tạo, bồi dưỡng nghiệp vụ du lịch cho các cán bộ tại các điểm di tích ở các địa phương.

3.4. Xây dựng nội dung và hình ảnh điểm đến gắn với việc quảng bá về các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh trong chiến lược phát triển du lịch Việt Nam.

Trong hệ thống di tích lưu niệm về Chủ tịch Hồ Chí Minh trên cả nước, mỗi di tích đều có vai trò, vị trí, ý nghĩa lịch sử phản ánh những dấu mốc quan trọng trong cuộc đời hoạt động cách mạng của Người. Bên cạnh đó, nét đặc thù hấp dẫn du khách

đối với các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh không chỉ là nội dung lịch sử chứa đựng trong mỗi di tích, gắn liền với người con vĩ đại của dân tộc, mà còn ở những nét đặc trưng văn hóa độc đáo và không gian văn hóa, phong tục tập quán, văn hoá ẩm thực đặc sắc của các vùng miền. Việc xây dựng nội dung và hình ảnh điểm đến, gắn với việc quảng bá về các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh có ý nghĩa rất quan trọng nhằm thu hút du khách đến tham quan du lịch.

Để thực hiện tốt việc quảng bá về các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh trong chiến lược phát triển du lịch Việt Nam, các cơ quan quản lý văn hoá, ban quản lý các di tích và các cơ quan quản lý về du lịch, các doanh nghiệp du lịch cần phải phối hợp, đẩy mạnh công tác thông tin, tuyên truyền, quảng bá trên các phương tiện thông tin đại chúng, xây dựng các tour du lịch gắn với các di tích lưu niệm về Bác Hồ, xây dựng website liên kết giữa các điểm di tích để cung cấp thông tin cho du khách, đồng thời, chú trọng xây dựng những sản phẩm dịch vụ du lịch gắn với nội dung lịch sử của mỗi di tích và nét đặc trưng độc đáo, đặc thù của từng địa phương, như: quà tặng, ẩm thực và các dịch vụ khác... để thu hút khách tham quan.

3.5. Nâng cao ý thức bảo vệ môi trường (môi trường tự nhiên và môi trường xã hội) tại các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh.. Môi trường tự nhiên bao gồm không gian, cảnh quan của di tích. Môi trường tự nhiên của mỗi di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh có vị trí và vai trò rất quan trọng, là một phần không thể tách rời trong tổng thể không gian các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh, tạo nên nét đặc trưng và giá trị của mỗi di tích. Từ Khu di tích Kim Liên (Nghệ An); Pắc Bó (Cao Bằng); Tân Trào (Tuyên Quang); ATK (Thái Nguyên) đến Phủ Chủ tịch (Hà Nội), môi trường tự nhiên, không gian, cảnh quan là những khu sinh thái độc đáo, tạo ra những nét đặc trưng riêng có đối với mỗi di tích về Bác Hồ: hình ảnh vườn cây, ao cá trong Khu di tích Phủ Chủ tịch; Làng Sen, Kim Liên; đình Hồng Thái, cây đa Tân Trào; suối Lê Nin, núi Các Mác trong Khu di tích Pắc Bó (Cao Bằng); rừng cọ Điểm Mực, suối Quảng Nạp, đồi Phong Tượng ở Khu di tích ATK (Thái Nguyên)... đã trở thành những hình ảnh thân thuộc đi vào ký ức của mỗi người Việt Nam và bạn bè quốc tế.

Vì vậy, việc nâng cao ý thức và những hành động cụ thể để bảo vệ môi trường sinh thái đối với mỗi người làm công tác bảo tồn, mỗi người dân địa phương và khách du lịch là sự cần thiết đảm bảo một môi trường trong sạch, hấp dẫn du khách. Việc bảo vệ, bảo tồn môi trường cảnh quan không chỉ đối với cảnh quan khu vực nơi có các di tích lưu niệm về Bác, mà còn mở rộng ranh giới quy hoạch bảo tồn di tích đối với khu vực lân cận di tích nhằm phát huy giá trị các tài nguyên hấp dẫn khách du lịch, vừa quản lý, bảo vệ cảnh quan, góp phần gìn giữ bền vững di tích và phát triển du lịch bền vững tại các di tích lưu niệm Hồ Chí Minh.

Có thể khẳng định rằng, hệ thống di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh trên cả nước là nguồn tài nguyên du lịch vô giá, đã và đang phát huy hiệu quả, hấp dẫn khách tham quan và du lịch trong nước và quốc tế. Tuy vậy, việc bảo tồn và phát huy tác dụng các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh phục vụ phát triển du lịch vẫn còn những mặt tồn tại, chưa đồng bộ, đầu tư còn dàn trải, chưa phát huy hết tiềm năng du lịch tại các di tích. Do đó, cần phải có những định hướng và những giải pháp đồng bộ, nhằm khai thác những thế mạnh và tiềm năng của các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh trong chiến lược phát triển của du lịch Việt Nam./

N.A.M

Chú thích:

1- Bảo tàng Hồ Chí Minh (2009), *Các di tích và điểm di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam*, Nxb. Thanh Niên.

Tài liệu tham khảo:

- 1- *Lược di sản văn hóa Việt Nam (2001).*
- 2- *Lược du lịch (2005).*
- 3- Bảo tàng Hồ Chí Minh (2009), *Các di tích và điểm di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam*, Nxb. Thanh Niên.
- 4- Dương Văn Sáu (2012) "Văn hóa du lịch" - sản phẩm của văn hóa Việt Nam trong hội nhập, toàn cầu hóa hiện nay". Tham luận tại Hội thảo "Văn hoá và phát triển trong bối cảnh toàn cầu hoá ở nước ta hiện nay" tại Học viện Báo chí và Tuyên truyền.
- 5- Đặng Văn Bài, "Bảo tồn di sản văn hóa trong quá trình phát triển", Website Trung tâm Quản lý Di tích và danh thắng Quảng Nam, 4/2009.
- 6- Đào Duy Tuấn, "Bảo tồn di sản văn hóa và phát triển du lịch", *Tạp chí Tuyên giáo*, số 1.

(Ngày nhận bài: 16/3/2017; ngày phản biện đánh giá: 29/3/2017; ngày duyệt đăng bài: 15/04/2017).